

OTORİTE, TAHAKKÜM VE KÖTÜLÜK

İshak KOÇ*

Atf: Koç, İshak. "Otorite, Tahakküm ve Kötülük", Sosyologca, Sayı 23 (2022), s. 145-157.

ÖZ: Kötülük her zaman var olmuştur. Kötülük insanın iç dünyasında hazır halde vardır. Ancak kültürel öğeler sayesinde bu kötülük bastırılabilmiştir. Asıl önemli olan ise otorite altında işlenen kötülüktür. Tahakküme yol açan kötülüktür. Kötülük, tahakküm ile birlikte devamlılık arz eder. Otorite boşluğundan ve otoriteden faydalanarak kendi mevcudiyetini sürdürür. Bu kötülük tipinin açıklanmaya ve anlaşılmaya ihtiyacı vardır. Bu çalışmada bu konu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Otorite, Tahakküm, Kötülük, İnsan, Doğa.

Authority, Domination, and Evil

ABSTRACT: Evil has always existed. Evil exists in the inner world of man. However, thanks to cultural elements, this evil could be suppressed. What really matters is the evil committed under authority. It is evil that leads to domination. Evil continues with domination. It maintains its own existence by taking advantage of the authority vacuum and authority. This type of evil needs to be explained and understood. This study focused on this issue.

Keywords: Authority, Domination, Evil, Human, Nature.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 25.01.2022

Kabul Tarihi: 11.05.2022

* ishakkoc@windowlive.com, 0000-0002-7197-3104.

Giriş

“Hala devletlerin ve sınırların hakimiyeti altındaki bir tarihsel çağa aitiz.”¹

Bir eylem vesilesiyle görünür kılınan kötülük, bir bakıma eylemi gerçekleştirenin kendini ifade etme tarzıdır. Yaşamak, sadece genel algıya göre değil varoluşçuların bilindik söylemine göre de eylemle anlam kazanır. Kötü, eylemiyle ‘buradayım’ diyebildiği, varoluşunu ancak bu şekilde ifade edebileceğini düşündüğü için kendisine atfedilecek anlamın ardındadır denebilir. Lakin başlı başına kötülüğün anlamsızlığı yakasını bırakmaz. Pratik olarak erdemi karalamak, iyiliğin karşısında konumlanmak, ahlaki olanı tahrip etmek gibi bir amacı da yoktur. Amaçsızca gerçekleşen ve genel kaniye göre kötü olarak nitelenebilen ilk eylem faili buraya sürükler. Ardından, ya içinde bulunulan durumu yadırgama yahut da dış dünyanın faille yönelik laneti; kötülüğü, nefreti, şiddeti artırarak sürdürmeyi elzem kılar. Zira artık bütün mesele kendini ispatlama çabasına dönmüştür.

Kötülük üstüne yegâne anlamlandırmanın maddi çıkar olduğunu söyleyenler de vardır: “Kötü kalpli insanlar için kötülüğün tek anlamı maddi çıkardır. Ötekilerin kötülüğünü isterken hedefleri kendi bencil çıkarlarıdır. Kötülüğü gizleyen kördüğümü çözenin tek yolu, karşıtlar arasındaki ilişkiyi anlamak, onların asla birbirinden vazgeçemeyeceğini görmektir...”² Bu bakış açısı kötü kalpliliği ve kötülüğün anlamlandırılmaya çalışılan tarafını basit maddi çıkara indirger denebilir. Halbuki kötü kalpli insanlar kadar kötülük çeşidi olabildiği varsayılırsa maddeye dair hırsı gerekçe göstermek fena halde sığ kalır. Pekala hiçbir gaye gözetmeden, maddi ya da manevi çıkar amaçlamadan kötülük işlenebildiğini görmek, hatta amaçla alakasız şekilde bir eylemin sonucunun olumsuzluk doğurduğunu ve bu olumsuzun kötülüğe sebep olduğunu gözlemlemek de mümkündür. İşte bu türden kötülüklerde egemenlik kurma kaygısı yok sayılabilir. Ve yine belki anlamdan ve anlamlandırmalardan da uzaktır.

Kötülüğün Soykütüğü

Bireysel anlamda kötülük otoritedeki boşluktan yararlanır. Organize kötülüklerde otoritenin -kısmen de olsa- payı vardır. Bir insanın diğerini öldürmesi, haksızlık yahut eziyet etmesi, bir bombanın infilak etmesi, bir sapığın tecavüz etmesi vs. bu bağlamda otoriteden bağımsız eylemler olmasa gerektir. Aksine bu tür eylemler otoritedeki boşluktan yararlanarak bir ihmalin, ihlalin, planın hatta kasti bir göz yummanın neticesi olabilir. Zira otorite olarak kabul edilenin birincil görevi kendisini otorite kabul edenlerin tüm güvenliğini garanti altına almaktır. Bu bakımdan herhangi bir ihmal ya da ihlal, otoritenin kendisini tanıyıp, sayıp, meşru kılanlara yönelik işlevini ve görevini yerine getiremediğinin yahut açıkça istismara meydan verdiğinin göstergesidir. O kadar ki bir otoriteye tabi insanların güvenliği iktidarın güvenliğinden ve sürdürülebilirliğinden çok daha önemlidir. Esasen egemenin meşruiyet için öne sürdüğü tez de vaat de bu, yani insanların yararına olandır. Lakin işleyiş hiçbir zaman o kıvamı bulamamıştır.

Kötülük işleme anlamında kendini gerçekleştirmiş ve varlığı kanıksanmış egemenlik, daha çok insanlığa zıt yönde ilerleme gösterir ve şahsi hırsın nesnesi olur. Bu bağlamda egemen, her tür hesapsızlığı benimseyerek salt kendine dönük hazzıya yönelir... Farazi öldürmenin hazzına varır ve bunun insanlara yansıyan yüzü sayılarla gösterilir. Bugün şu kadar kişi öldü, ölü sayısı bilmem kaçta çıktı gibi... Çünkü öldürmek eylemi başlı başına düşman ilan edilen ve öldürülen kişinin yaşam hakkına el koymaktır; yaşayıp ölmesine bile karar vermektir. Haz duymak açısından egemen kendi ölümüne bile hayrandır ve haz,

¹ Alain Badiou, *Etik -Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme*, İstanbul: Metis Yayınları, 2004, s. 204.

² Georges Bataille, *Edebiyat ve Kötülük*, Çev: Ayşegül Sönmezay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997, s. 117

egemenliğin bir nevi simgesi gibidir: “Egemenlik kendine ölümden başka bir hak tanımayacak kadar ileri gidebilir: Egemenlik hiçbir zaman harekete geçmez, hak iddia etmez; hak iddia etmek hiçbir şekilde egemen olamayan, hep sonuçların peşinde koştuğu için tutsak olan eyleme mahsustur.”³

En demokratik sistemlerde bile bu işleyişin çok farklı olduğu iddia edilemez. Otorite tarafından yasada belirtilen haklara riayet edilen, dolayısıyla kötülüğün geçer akçe olmadığı; egemenlerin de hırslarından arındığı ve salt insanların iyiliğine yönelik eylemlerde bulunduğu bir yeryüzü cenneti ancak ütöpik olarak nitelenecektir.

Tahakküm kurma arzusu başlı başına kötülüktür. Kimi insanlar kendilerini yönlendiren haz doğrultusunda sahip olduğu, olmadığı, olabileceği her şey üstüne tahakküm kurmak ister. Menkul yahut gayri menkul bir değer, mal, can, varlık bir yana, insanlarla münasebeti düzenleyen iletişim vasıtasıyla bile tahakküm kurmak arzusu baskındır. Bu tür insanlarda çoğunlukla bir anlatıyı, sunumu, konuşmayı dinlemek bile genel olarak öğrenmek, bilgi edinmek yahut malumat sahibi olmak için gerçekleşmez. Ya destek vererek haklılık vurgusunda bulunmak yahut da karşı çıkmak ve kendi görüşünü ileri sürmek amacı taşır.

Günümüzde doğruluk, dürüstlük, haklılık bir takım dilsel yöntemlerle manipüle edilebilir hale getirilmiştir ve birey, yüzyılın rahatsızlıklarından sayılması gereken varoluşsal saplantılarla kendini gerçekleştirmek, kendi varlığını kanıtlamak adına salt kendi doğrusunu dayatan; doğrusuyla bağdaşmayan herhangi bir fikre, eyleme, oluşuma mesnetsizce karşı çıkışı vazife sayan, bağdaşım kurabildiği takdirde muhatabı üstüne tahakküm kurmaya soyunan hasılı tüm anlamlarıyla megaloman kisvesini karşılayan ve hatta kendisi hakkında böyle bir saptamayı, teşhisi de üstlenmeyen tanımsız bir varlık görüntüsü arz eder. Ve üstelik bu minvalde bir kötülük, içsel tepkiye hiçbir surette meydan vermeyecek hızda tereddütsüz, kesintisiz, direk olarak bir başkasına izafe edilir.

Doğrudan kötülük eylemlerinde egemen olma, tahakküm kurma arzusu gayet belirginken dolaylı, görünen - yahut görünmeyen fakat daha elim ve belki bir nevi yok ediş olarak nitelenebilecek - kötülüklerde eylemin olumsuz tarafı ancak çıkarsanabilir, tahmin yürütülerek, varsayım dayanarak fark edilebilir. Mülkiyet tutkusu, toprağın veya menkul - gayri menkul varyetlerin gaspı⁴, cana kıyma ve benzeri eylemler doğrudan kötülüğe örnek oluştururken; hak gaspı, genel - geçer hukuka riayetsizlik, tahakküm kurma, insan tekinin yüceltilmesi ve benzeri kötülükler varsayımlara, bir takım bulgulara, belirgin delillere dayanarak belli farkındalığının neticesi itibarıyla tanımlanabilir. Muhtemelen bu tür kötülükler soyut bir zeminde teşekkül ettiğinden değil de soyut bir algıya hitap ettiğinden ispata muhtaç görünür. Muktedir olanın haksızlığı, ezilenin, zulme uğrayanın, güçsüz düşürülenin marifetiyle nasıl ispatlanabilsindir ki? Nihayet eylem ve söyleme hizmet edebilecek bütün aygıtlar güçlünün elinde, gücün emrindedir.

Bir haksızlığa karşı çıkışta, olumsuzu dile getirişte, isyanda yahut hak iddia edişte dahi kendini sivriltme arzusuyla yanıp tutuşan birey, bir yandan dilsel olarak her görüşe saygı duyduğunu ve saygı duyulması gerektiğini ifade ederken, diğer yandan sadece yandaşlarınca değil tüm farklı görüş beyan edenlerce de takdir görme amacı güder. Kim ne ifade ederse etsin, hangi düşüncede olursa olsun herkese sevimli gösterdiği yüzüyle kendi doğrusunu dayatma, tahakküm kurma peşindedir. Kitleleri ardına takma derdindeki her bireyde tam da bunu gözlemlemek mümkündür. Halbuki her düşünceye saygı bağlamında diğer olan da dahil elde ettiği verilerin tamamını kullanabilmesi, dile getirebilmesi ve ortak bir ses senkrizasyonu oluşturabilmesi mümkün değildir. (Mümkün olan ancak asgari ücret tespit komisyonunda görev alan sendika temsilcisi haline gelmektir. Ki asgari ücret tespit

³ Bataille, *Edebiyat ve Kötülük*, s. 133

⁴ Alexis Bertrand, *Ahlak Felsefesi*, Çev: Hayrani Altıntaş, Ankara: Akçağ Yayınları, 2001, s. 168.

komisyonunda yer alan hiç kimse asgari ücrete çalışmıyordur.) Söz konusu senkrizasyona işçi, memur sendikaları örnek verilebilir: Emekçilerin sesi olma iddiasıyla varlığını sürdüren sendika, genel merkezinin önüne yüzlerce lüks aracı asker gibi dizer; ancak düşük ücretlendirmeden şikâyet eden emekçinin derdini sadece dinler. Oysa ahlak, tam da gücün kullanımında aranır. Çünkü ahlak, güçsüzün güçlüden hak talebinin sonucu değil, güçlünün hak karşısındaki duruşunda ortaya çıkar.⁵ Evet, Lenin'in bir filmin açılış sekansında belirttiği gibi "Çalışan sınıfın gücü organizasyondur. Organizasyonsuz kitlelerde proletarya hiçbir şeydir. Organize olmak her şeydir. Organize olmaktan kasıt, tek bir harekettir (Grev (1925), Sergei Eisenstein)" ama bir organizasyona tabi kitlelerde en büyük kar payı organizatörün olsa gerektir. Elbette asıl gücü elinde bulunduran otorite de bundan karlı çıkar. Özellikle terörize edilmiş kitleler otorite tarafından tahakküm altına alınıp teker teker (ya da tomar tomar) toplanabilir. Bunun için olumlu - olumsuz herhangi bir eylemde bulunmaları da gerekmez. Bir organizasyon dahilinde insanlara terör yaftası vurup haklarından gelmek otorite için işten bile değildir. Nihayet organize bir iyiliğe göre organize bir kötülük, işleyen açısından çok daha kolay ve yaygındır.

İnsan, katışıksız kötülük bağlamında tıpkı hayvanlar gibi kendi türünü de öldürebilen, yok edebilen bir varlıktır. Öldürmek eyleminin coğrafya, din, ırk, inanış, ideoloji ve benzeri aidiyetlerle bir alakası olmadığı gibi tür, cins, familya gibi ayırt edici tercihleri de yoktur. Yani durduk yere bir köpeği öldürebilen bir insanı da öldürebilir, bir kurbağaya işkence edebilen ağaç kesmekten, hatta bir ormanı yakıp yok etmekten çekinmez. İnsan yaşamını önceleyen türden hassasiyetler de acı vermek, öldürmek, yok etmek skalasında pek bağlayıcı görünmez. Kendi türüne ait özerk bir algıya sahip insanların 'cana geleceğine mala gelsin' şeklindeki deyimleri can taşıma liyakatini sadece insana izafe etmeleri dolayısıyla iki alternatiften birini tercih etmek gibidir. Ve hatta böyle bir durumda kastedilen can bir başka insan değil kendi canı olsa gerektir ki hayatını korumak için yonga bildiği malı feda etmekten çekinmez.

Kötülük çeşitlemelerinin nadide örneklerinin ardına düşmek amacıyla hayvan hakları yahut canlılara yönelik şiddet vurgusu için İspanya'nın bilmem hangi şehrinde bir boğa güreşi arenasına gitmeye gerek yoktur. Burada, yaşadığımız topraklarda da insan denen canlının kendi türü ve tüm diğer canlılara ne şedit davrandığını, nasıl bir şiddet sergilediğini müşahade etmek mümkündür. Örneklendirmek gerekirse ırksal özellikleri kanıksanmış at hayvanının, dünyanın doğu tarafından batı tarafına göçmek zorunda kalmış; yurdundan kovulmuş, dışlanmış, kaçmış, getirilmiş at fertlerini kendi aralarında barındırmadığı yahut ucuz işgücü olarak kullandığı, sövmürmeye kalktığı; doğudan batıya, güneyden kuzeye doğru geçiş esnasında bir plastik botla deniz aşmaya zorlayıp ölüme mahkum ettiği, aç bıraktığı, hor ve hakir gözle baktığı görülmemiştir. Birlikte yaşama ahlakı adına aralarında statü farkının oluştuğu, birinin daha az, diğerinin daha çok arpa yiyebilme hakkına sahip olduğu ve bunun taraflarca doğal hak olarak algılandığı da görülmemiştir.

Bir ırkın atı diğer ırklar üstüne kötülük düşünür mü bilinmez ama genel olarak atların ulusal ve ırksal güvenlikleri için, oluşturulmuş ya da dikte edilmiş yaşam alanlarının sınırlarını korumak amacıyla askeri hareket başlatıp binlerce atı öldürdüğü, sindirdiği, yokluğa yoksulluğa mahkum edip süründürdüğü, sövmürdüğü de vaki değildir. Yaşamak için kendi aralarında seçim yapıp üstlerinde hüküm sahibi olacak, tahakküm kuracak birine ihtiyaç hissetmeyen atlar, insan tarafından seçilebilirler. Seçilen at başka bir seçilen atı sırf o tercih edildi diye sudan mazeretlerle görevinden uzaklaştırıp ahıra hapsetmeye kalkmaz.

Tüm ırksal ve işlevsel farklılıklarına rağmen yekunen insanın hizmetini gören at milleti, - yıllık durumu hariç tutulursa- dünyaya egemen olduğunu ve dünya üstünde her türden

⁵ Hakan Poyraz, *Ahlak Felsefesi Yazıları*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2015, s. 178.

tasarruf hakkına sahip bulunduğunu düşünen insanın esiri olduğunu, yaşamın ve özgürlüğün insan tasarrufuyla mümkün kılındığını bilir. Bu durumun mahlukat arasında yalnızca insan farkına varmaz. İnsan, kendi üstüne tahakküm kuranları görmeksizin kendisinden güçsüz olduğunu düşündüğü her şeye karşı üstünlüğünü vurgulamak lüzumu hisseder. Atın aksine insan asil bir ırka sahip değilken fena halde ırkçılık dürtüsüne sahiptir. Asaleti her anlamda yaşamlarının temelini koyan atlar karşısında insan, adaleti mülkün temelini koyar. Heyhat, kendisine ne mülk, ne tahakküm, ne de hiç sahip olamadığı asalet kalır. Böylece hayat, lüzumsuz saplantılarla insanın kendi kendini ve gücü yettiği hallerde cümle yaratılmışları hırpalamasından ibaret hale gelir.

Öldürmek, yok etmek, soykırımı uğratmak sonucuna ulaşan tüm kötülükler aslında daha fazlasına sahip olmaya yoğunlaşan aynı hırsın ürünüdür. Bizler, bu yok etme süreçlerinin ancak son kısmını görürüz. Oysa tüm o sonuçlar baştan tasarlanmış ve uygulamaya konmuştur. Şöyle ki ismi halihazırda Haramidere olan bir semt, dere olma özelliğini çoktan kaybetmiştir ama haramiden de yoksun değildir. İşe koyulduklarında bizzat insan yaşamını hedef alan bu Haramidere haramileri, derenin üstüne beton boca etmiş; dolayısıyla akmakta olan dereden istifade eden, yararlanabilecek olan bilcümle nesillerin kullanım hakkını gasp etmiş, yetmemiş içindeki balık, kenardaki kurbağa, civardaki yengeç demeden dereyi ve toprağı kurdun, kuşun, börtü böceğin, kedi ve köpeğin kullanımından çıkarmıştır. Doğal yaşam alanı gasp edilen kedi, köpek, börtü böcek; toprak üstünde yahut şehirde bir başka mekanı mesken edinmiş, lakin orada da ya sokak hayvanı ya haşerat muamelesi görmüş, insan tarafından öyle ya da böyle soykırımı uğramıştır. Sahiplenilen birkaç kedi köpek güya elitist, ayrıcalıklı, görece rahat bir hayat yaşar. Gel gör ki herhangi bir hayvanın yaşamak üstüne emeli bu olmasa gerektir. Sonuçta yavrulayan bir köpek, insanın şefkat ihtiyacını gidersin, duygu kölesi olsun için evlat yetiştirmez. İnsan da sokakta bulduğu bir hayvanı kötü yola düşmüş addedip kurtarmış, sahiplenmiş olmaz. Hem sahiplenmek diye anılan muhtemelen bir kuşun kafeslenmesi, bir köpeğin eve hapsedilmesi, bir kedinin özel kafes içinde taşınıp hayattan koparılması; kimle oynaşacağına, kimle çiftleşeceğine karar verilmesi, adam akıllı tembelleştirip, miskinleştirip insana muhtaç hale getirilmesi, hasılı bilinçli şekilde türünün istidadını kaybetmesinin sağlanması olsa gerektir. Aristo bunu atın ahlakının iyi bir at olması, koşması, at özellikleri göstermesi olarak tarif eder. Yani atlığı en iyi şekilde yerine getirmek hem bizzat atın erdemindedir hem de yetkinliğindedir.⁶ Aynı erdem ve istidat tüm diğer hayvanlar, canlılar için de geçerlidir. Doğasından koparılan her varlık yaşamdan koparılmış demektir. Bu bakımdan gerek sahiplenme, gerekse kedi köpek, böcek vs. hayvanı ticaret malı bilip meta olarak kullanma, hayvan istismarının daniskasıdır.

İyilik gibi kötülük de gökten zembille inmez. Kişilerden, kurumlardan, insanlardan görülerek, duyularak, bilinerek öğrenilir. Birçok kötülüğe ana sebep olarak, üstüne kötülük tanımı yapılmaması, aksine iyilik olarak lanse edilmesi ve insanlar tarafından öyle algılanması, dahası kötülüğün / kötülüklerin sınırlarının belli olmaması gösterilebilir. Oysa kişisel kabullere göre şekillenen bir kötülük yoktur. Toplumun benimsemesi, göğsünde karşılaması, kanıksaması ve dahi iştirak edebilmesi vardır. Yazıktır ki toplum fevkalade iştirakçi bir görüntü verir. Kitleleri olumlu görüş ya da eleştirel niyetleri doğrultusunda kışkırtmak gereksizdir; çünkü kitlelerin böyle görüşleri ve niyetleri yoktur: Ayrışmamış bir güçleri vardır yalnızca, bir reddetme güçleri. Yalnızca dışladıklarıyla, yadsıdıklarıyla güçlüdürler.⁷

Toplumsal anlamda kötülüğün sıradanlaşması, duyularla algılanır hale gelen kötülük unsuruna karşı başışıklık kazanmak şeklinde tarif edilebilir. Kötülük yapan bireyin toplumsal belirlemeler hususunda özgür olmayacağı belirtilebilir. Toplum algısında kötü

⁶ Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, Çev: Zeki Özcan, Ankara: Sentez Yayınları, 2014, s. 108

⁷ Jean Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı*, Çev: Işık Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016, s. 77

kabul edilmeyen ancak kötü olan her eylem, kötülük işleme emeli taşıyan bireyin hareket alanını genişletmiş olacaktır. Çoğu insanın genel kabuller doğrultusunda yaşam sürdüğü göz önünde bulundurulursa içinde yer alınan topluma bağımlılık kaçınılmazdır. Dolayısıyla toplumda inanılan, kabul gören, kanıksanan ve sonunda adetleşen her olay / olgu bireyin davranışlarında belirleyici bir rol üstlenecek; iyi ya da kötünün birey açısından anlamsal karşılıkları topluma göre şekillenecektir.

Bir kötü eylemin yansıması olarak “Çalıyor ama çalışıyor” türünden akıl yürütüş, şayet toplum nezdinde makul buluyorsa birey için çalmak eyleminin doğallığı yanında kötü bir eyleme dair kişisel gardı da düşürecektir. Bu durumda “çalmak” eylemi kötü olmaktan çıkıp çalışmak suretiyle karşılığı alınan bir iş, bir ekmek kapısı oluverir. Eylemin insanlara yansıyan yüzü haksız kazanç görünümünden çıkar. Tersyüz edilmiş kötü algısı kişinin kötülüğü kendisinden ve çevresinden çok uzakta bir başka şeyde aramasını getirir. Bu durum bir başka kötü eyleme kıyasla gerçekleşmez; başlı başına yanlış olanın doğru diye, batıl olanın hak diye kabul edilmesidir. Kötüye dair algı değiştirilmemiş yeniden tanımlanmıştır ve her açıdan ‘iyi’ olarak ikame edilmiştir.

Eylem, güçlüler yahut muktedirler eliyle gerçekleştiğinde toplum tarafından haklı görünür, yadırganmaz. Ki kendi krallığının meşruiyetini insan tanrının krallığının varlığıyla sağlar.⁸ Dolayısıyla inançsal açıdan tanrısal güce dayanan meşruiyet, sorgu götürmez. Garibanın işlediği benzer türden bir eylem kötülük olarak kabul edilir. Kötü giden ekonomik şartlar dolayısıyla bir muktedir zam üstüne zam yağdırıp tüm yüklü faturaları halka çıkarıyorsa bu haklı ve iyi diye nitelenen bir eylem; aynı şartlar dolayısıyla bir yoksul fırından ekmek çalışıyorsa bu haksız ve kötü bir eylemdir! Yahut bir banka çektiği kredinin yüksek faizini ödeyemeyen mudisine haciz uyguluyorsa bu doğru; bir mudi ödeyemediği kredi için bankayı soymaya kalkıyorsa bu yanlıştır! “Bir banka kurmanın yanında, banka soymanın lafı mı olur?” diye söyleyen Bertold Brecht haksız çıkarılır. Her eyleyişte güçlüünün kuralları geçerlidir. Dünyanın hiçbir yerinde alenen insanları soyan, sömüren bir banka patronunun yargılandığı görülmemiştir. Keza Dünya Ticaret Merkezi’ni bahane edip Irak’a saldırı emri veren Dick Cheney, Irak’ın işgali sonrası eylemin beyhudeliği noktasında ve ne tür bir terör unsuruna rastlandığına dair herhangi bir sorguya maruz kalmamıştır. İşlediği kötülük özellikle bir politikacının yanına kar kalır, hiçbiri geriye dönük sorgulanmaz. Çünkü bugün selefini sorgulamaya kalkan politikacı yarın kendisi selef olacaktır.

Burada yeniden belirtmelidir ki kötülük, salt kötülük için yapılırdır; belli bir amaca yönelik değildir ve makul bir açıklaması bulunamaz. Kötülük sorunu da anlamsız ıstıraptır.⁹ Eylemi kötü olarak nitelemek aynı zamanda anlayışın ötesinde olduğunu, aklın almadığını, makul tarafı olmadığını söylemektir. Terry Eagleton bu durumu özetler mahiyette “ Kötülük anlaşılmalıdır. O sadece kendisi için bir eylemdir, tıpkı bir banliyö trenine çıplak ten üzerine sarılmış bir boğa yılanıyla binmek gibidir. Bu eylemi anlaşılır kılacak bir bağlam yoktur.”¹⁰ şeklinde bir örnek gösterir. Gel gör ki bir dinsel inancın yorumlanması yahut akrobatik gösteri olduğu gerekçesiyle böyle bir absürt eylem dahi gerekçelendirilebilir. Günümüz toplumları özellikle tuhaf olanı, kötü ve anlamsız olanı anlamlandırmaya çalışmak hususunda mahirdir.

İnsanları ilgilendiren birçok meselede benzer döngülere şahit olmak mümkündür. Kötü giden ülke ekonomisine karşı hayali düşmanlar icat etmek, kişi ve grupların yolsuzluklarını örtbas etmek maksatlı insanları önce iyi sonra kötü, olmadı hain ilan etmek, pahalılaştıran

⁸ Tahir M. Ceylan, *Dinamik Ahlak*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018, S. 166.

⁹ Susan Neiman, *Modern Düşüncede Kötülük*, Çev: Ayhan Sargüney, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006, s. 250.

¹⁰ Terry Eagleton, *Kötülük üzerine Bir Deneme*, Çev: Ş. Bezci, İstanbul: İletişim Yayınları, 2011, s. 8.

hayat şartlarını unutturmak amaçlı dini ve milli hamaseti körükleyip halkı bir tarafa kanalize etmek gibi...

Uyduzulan ve halk nezdinde pek de uyduzrukça görünmeyen meselelerin kökeni, işlenenin kötülük olduğu gerçeğinden kopup, kötülük olabilecek şeyleri çok farklı yerlerde aramaktan kaynaklanır. Bu bağlamda somutlaştırılabilen kötü dahi manipüle edilmiş bir algının ürünü oluverir. Artık insanlık namına kralın çıplak bile değil, sıradan olduğunun fark edilmesi umulur.

En can yakıcı kötülüklerden biri insanın aklını kullanmaması olsa gerektir. Aklın kullanılmaması, herhangi bir uzvun yahut bir imkânın kullanımdan çıkarılmasına benzemez. Pekâlâ kullanımdan vazgeçmek, ıskartaya çıkarmak, emekli etmek gibi de değildir. Algıya ait rutini bozmama, düşünceye ihtiyaç duymama, kabul veya ret noktasında bir tercihte bulunmama, herhangi bir olaya, olguya dair kişisel tasarrufta bulunmama ve benzeri durumlarda kendini gösterir.

Aklın ve kalbin ortak işlevlerinden biri olan anlamak hususunda, genel geçer bir doğruya yönelik kulak kesilmek, kulak vermek ve hatta kulak kabartmak ortadan kalkmış, yerine kulak ardı etmek, duymazdan gelmek, çok çok isteyerek / istemeyerek kulak misafiri olmak ikame edilmiştir. Neyi duymak istediğine kendisi karar verebilen kişinin duyacaklarına karşı bir rezerv koyması belki kabul edilebilirdir. Ancak çoğu duyulanı insan kendisi seçmez, maruz kalır; işittirilenler üstüne işgale uğrar. Özene bezene kaçındığı, uzak kalmayı tercih ettiğı duymak ve anlamak eylemi, kafa konforunu bozacak cinsten doğruya, gerçeğe yöneliktir. Nihayet bile isteye aldanışı pekiştirecek olan duyumlar ile iktifa eder.

Sürekli işlevsiz kalan her uzuv gibi akıl da atıl kaldığında kendine özel kuvveleri yitirir. Bu durum işleyen demirin pas tutmaması yahut ışıldaması gibi bir atasözünün lüzumunu karşılamaz. Daha çok baş ağrıtabilme ihtimali olan doğrudan itina ile kaçınmaktır. Zira akledilmiş olsa rahat bozulacak, evreni kuşatan ezeli uyku kaçacaktır. (Özellikle esnaf milletinin, genel olarak tüm toplumun diline pelesenk olan 'yastığa kafanı koyduğunda rahat uyuyabiliyorsan mesele yok' usulü geleneksel kaçış dumura uğrayacaktır. Çünkü bütün mesele rahat uyuyabilmektir! Uykuya dalabilme durumu, toplumsal vicdan rahatlatma ölçütüdür!) Diğer yandan ne hikmetse doğru, kabul edilmeyen gerçek, bu rahatına düşkün insan için baş ağrıtırıcıdır, rahatın düşmanıdır. Kişisel konfora, aklın ve ruhun rahatlığına zeval gelmesin için her tür gerçeklikten ezan duymuş şeytan gibi kaçmak iktiza eder. Böylece insan iyi olduğunu, iyi kaldığını, bir algı alegorisiyle iyiyi hakim kılmak için uğraştığını zanneder. Oysa şahit olunan bir kötülüğün gerçekliğine karşı salt akılsal açıdan atıl kalmak bile hiçbir surette iyiliğin yanından geçmez, düpedüz ve başlı başına kötülüktür. Hayır, düşüncenin yahut duygunun değil akıl konforunun bozulmamasıdır bu durum ve neredeyse tüm kötülük çeşitlemelerinin ana unsurunu oluşturur. Aklını kullanan insan şahsen kötülüğün öznesi olmayacağı gibi şahit olduğuna da eliyle, diliyle, hiç olmazsa kalbiyle müdahil olmayı tercih edecektir.

Kabul edilmelidir ki duyguların kullanımı ne denli kolaysa insan için aklın kullanımı o kadar yorucudur. Akletmek birçok hususta alışılmışın dışında hareket etmeyi gerekli kılar. Bu da kafa konforunun bozulmasını getirdiğı gibi fiziksel evrendeki rahatlığın da bozulması demektir ki her insan evladının harcı olmasa gerektir. Alışılmışı tatbik etmek ve idamesini sağlamak konusunda rahatından feragat etmeyip aklını devreye geçiremeyen insan, süregelen kötülüğü istikrar zanneder. Hatta kötü yaşam koşulları üstüne istikrar yanılığısı zan olmaktan çıkar, inanç haline gelir. Kimse inancından, kutsalından, kendince doğrusundan taviz vermeye yanaşmaz. Nihayet inanç, ibadet hürriyeti vardır ve o serbesti kötünün idamesi şartıyla var olabiliyordur. Ancak insan idame ettirdiğinin kötü olduğu düşüncesine de yanaşmaz. Kişisel anlamda rahatlık sağlıyorsa neden kötü olsundur. Beğenmeyen, benimsemeyen, işine gelmeyen, aklına yatmayan bu toprakları terk edebilir.

Akdeniz'in serin suları bu toprağın özgürlüğünden edilen cümle insanını koynunda saklayacak genişliktedir.

Dünyayı tutuşturacak ateş, ölümlülerin işine yarayabilecek her şey gibi güçlülerin elindedir. Onu saklamaz, esirgemez, kullanmaktan çekinmezler. Kötülük adına can yakan, acıtan ama ısı bağışlamayan ateşleri harlayıp dururlar. Garipler ona uzaktan, bir masal dağının ardından bakarlar. Harlanan ateşe su taşıyan mahlukatı çoğunlukla haşerattan bilirler. Ve mutlak anlamda kendilerine sıçrayacak ateşi, bir ucundan söndürmeliyiz diye düşünmeyip habire körüklemeyi; söndürmeye yeltenenleri de haşere niyetine öldürmeyi tercih ederler. Nitekim şiddet, ona bel bağlayan herkesi bir şehit ya da kahraman katna yükseltebilir.¹¹

Tahakküm ve Kötülük Üzerine

Asıl beyhude görünen gariplerin çoğu zaman yanıltıldığına, kandırıldığına, sömürüldüğüne yönelik yerleşik inanç olsa gerektir. Çünkü onlar vaat edilen istikrara, kurulu düzene, muktedir durumda olan müsebbiplerin ardı arkası gelmeyen palavralarına; karşıtlara, muhaliflere, zahiri ve hayali düşmanlara yönelik tutarlı tutarsız iftiralara yürekten inanırlar. O iftiraları, yalanları, suçlamaları bizzat oluşturan ağa babaları da kendi uydurduklarına iman eder. Öyle ki bu denli teveccüh görüp hak olanı yaptığını düşünen kendileri bile bu kadar pislige bulaşmış, çirkinleşmiş, iğrenç hale gelmişler; karşıtları onlardan kat be kat fazlasını yapmaktadırlar. Kadim inanış, kötülüğü bir başkasında, iyiliği kendinde görmeyi gerektirir. Dolayısıyla garipler, en başta garip olduklarını, sömürdüklerini, birilerinin onların omuzlarında semirdiği ihtimalini kabul etmezler. İlle de gözlerine sokulan bir dengesizlik varsa, onun dahi hak olduğunu, inanıp güvendikleri birtakım varlıkların çaldığını ama çalıştığını düşünürler. Hatta çalıştıkları üstün beceriden, profesyonel dolandırıcılıktan, muazzam hırsızlıktan, aşırı yolsuzluktan ve tüm bunların kimsenin ruhunu bulandırmayıp saman altından yürütülenlerin su yüzüne vurmamasından sitayişle söz ederler. Çoktan küle dönmüş hayatlarını yakma ihtimalini, kendilerinden farklı düşünenlere yorarlar. Haliyle içine itildikleri pislikler yaşama ihtimalleri ortadan kaldırılmış toplum için hiç de tehdit değildir ama gayrisi terördür, ihanettir, anarşidir.

Edebiyat değildir. Romantik yaklaşım değildir. Aklını ve kalbini kullanabilenler için olsa olsa yakıcı gerçekliktir: Garipler, garip bir şekilde ellerine, kalplerine, ağızlarına sokuşturulan ateşin her bir yalınını yutup, hazmetmeyi beklemeden insanlık istidadı gösterenlere doğru kusarlar. Tutam tutam kendilerine dağıtılan ateşle dünyayı değil de kendi hayatlarını, yaşadığını sananların ve kendilerinden sonra zuhur etmesi umulan nesillerin olası hayatlarını yakarlar. Açlık yoktur onlar için, sömürü yoktur. Zulüm, gasp, haksızlık, adaletsizlik yoktur. Sadece kendilerini ilgilendiren bir şükürsüzlük, sadece kendilerinin işlediği israf vardır. İşsizlikle cebelleşip, yoklukla pençeleşip emeğin karşılığını alamadıklarında çöpten ekmek aranarak bastırılmış açlıkla büyük resme odaklanırlar. Orada, o büyük sanat eserinde, o muhteşem şaheserde bal tutanın parmağını yaladığını görürler. Ama o parmağı yalayan ne de güzel yalıyordu!

Bazıları, insanın özünde iyi bir varlık olduğuna inanır. Bunlar genel olarak iyi insanlardır. Varlığı iyilik temelinde anlamlandırırılar. Tanrı'ya, insana, eşyaya bakışları iyilik doğrultusunda şekillenmiştir. Bazıları da insanın özünde kötü bir varlık olduğuna inanır. Bunlar da insandır. Varlığı kötülük temelinde anlamlandırırılar veya anlamsızlaştırırılar. Tanrı'ya, insana, eşyaya temkinle bakarlar.

¹¹ Susan Sontag, *Başkalarının Acısına Bakmak*, Çev: Osman Akinhay, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004, s. 11.

Kimileri insanın özünde iyi bir varlık olduğuna inananların, insanın özünde kötü bir varlık olduğuna inananlara da iyi gözle baktığını bilirler. Neticede insan olmanın iyilik ve kötülüğü içkin olduğuna inanırlar.

Kötüler, yapılan her kötülüğün yanlarına kâr kalacağına inanır. Bu inanışlarında kendilerince haklıdırlar. Çoğu kötülük, içinde hapsolunan yaşam adına işleyen yanına kar kalır. Kabil Habil'i öldürür; bir kargadan öğrendiğini uygulayıp onu gömer, işlediği kötülüğün böylece örtüldüğünü zanneder. Sonra onun için yaşam devam eder, Habil'in nasıl devam ettiğine dair bir malumata lüzum hissetmez. Geri kalan hayatın kendisi için iyi olacağına inanır. Yağmur yine yağar, güneş yine doğar, mevsimler tayin edilen ölçülere göre dönmeye, dünya devrimine devam eder.

Bazıları kötülük hususunda Hannah Arendt'in Kötülüğün Sıradanlığı argümanına sığınır. Kurbanların ve mağdurların tüm güçleriyle sisteme direnmekte ısrar etmemelerinden, rıza göstermelerinden yola çıkarak eski bir SS subayı olan ve Kudüs'te yargılanan Adolf Eichmann'ın aslında ne kadar sıradan olduğuna inanır. Muhtemelen Hannah Arendt, bir nazi subayı olan Adolf Eichmann'ın Kudüs'te görülen davasına giderken tahayyülünde büyüttüğü korkunç canavarla karşılaşmayı umar. Ki nihayetinde sıradan, tekdüze, normal hatta sığ biriyle karşılaşıp kötülük olgusunu da onun üzerinden değerlendirerek Kötülüğün Sıradanlığı argümanını geliştirir. Onca kötülüğü işleyen Eichmann nihayetinde bir emir kuludur ve vahşet olarak kabul edilen eylemlerinde iradesini kullanmamış bir memur görüntüsü arz eder. Yahut da iradesini, aldığı emirler doğrultusunda kullanan, kötülük adına eylemlerini bile isteye gerçekleştiren biridir. Kendisini savunmak için resmi bir dil kullanmasına yahut her kötülük işleyen temel savunmalarından birini oluşturan emir almış olmak ve amirlerin emirlerini yerine getirmiş olmak gibi gerekçelere¹² razı olur. Aslen bir Yahudi olan ve The New Yorker için davayı takip edip 1962'de beş adet makaleyle fikirlerini ortaya koyan Arendt'in, aynı yıllarda Kudüs civarına yerleştirilen Yahudileri görmemesi kimsenin dikkatini çekmez. Nazilerin işlediği zulmün ceremesini topraklarından sürülen, canlarına kıyılan, evlerine ve mülklerine el koyulan Filistinlilerin çekmesine tüm dünya rıza gösterir. "Yeryüzünde bütün soylu, güçlü, efendi, yöneticilere karşı yapılanlar; Yahudilerin onlara yaptıklarının yanında bir hiç kalır." diye söyleyen Nietzsche, onların düşmanlarına karşı çıkarken sadece düşmanlarının değerlerini yeniden değerlendirdiklerini yani en tinsel intikamı aldıklarını belirtir.¹³ Nihayet İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudilerin yaşadığı soykırımdır, imhadır, kötülüktür; sonrasında Filistin halkının maruz kaldığı kimin umurundadır?!

Her kötülüğün müstakil, kendine has evreni olduğu düşünüldüğünde Yahudi Soykırımı gibi bir eylemin yine kötülük bağlamında nasıl sıradanlığa döküldüğü pek de açık değildir. Tüm argüman göz önünde bulundurulduğunda olsa olsa kötünün kişisel anlamda ve tek başına sıradanlığından söz edilebilir ki buna neredeyse her 'kötü' karşı çıkacaktır. Zira kötülük işleyen, kendine özel bir yer, bir nevi statü, farklı bir anlam biçmiştir. Kendi dünyasında onu insanlardan ve insanlıktan ayıran bir takım özellikler olsa gerektir. İnanıldığı özelliklerin bir rötüşa, düzeltmeye falan ihtiyacı yoktur. Mükemmeldir. Kötü, eylemiyle yahut eylemleriyle kendi eksenini etrafında dönebilmektedir.

Basit, bayağı, adi ve benzeri nitelermeleri kabul etse de sıradanlık onun kabusudur. Eylemler üstüne bina ettiği ayrıcalıklı yer, muhtemelen kötü diye nitelenen o ana gayedir. Yani bir nevi kötülük onun kendini ifade etme şeklidir. Hem de kendini tüm diğer olanlardan ayırmış, arındırmış şekilde bir özerkliği, kendi içinde bir başkasının güç

¹² Hannah Arendt, *Kötülüğün Sıradanlığı*, Çev: Özge Çelik, İstanbul: Metis Yayınları, 2009, s. 156.

¹³ Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, Çev: Ahmet İnam, Ankara: Gündoğan Yayınları, 2000, s. 37.

yetiremeyeceği kadar başarıyı haizdir. Şöyle ki; katliam yapabilmek, haksız ve hukuksuzca yahut uyduruk sebeplerle insanları hapse tıkabilmek, işinden emeğinden edebilmek yahut bir insan evladına işkence yapabilmek gibi eylemler için çok ciddi bir müktesebat gereklidir. Bu cinsten kötülükler öyle kolayca ve doğal biçimde işlenemez. Bir kişisel rahatsızlığın neticesi olabildiği gibi herhangi bir davranışta da görülebileceği şekilde toplumsal belirlenimlerden bağımsız değildir. Özenle ifade edilmelidir ki salt kötü yahut iyi olarak tanımlanabilenler değil; hiçbir kişisel davranış toplumsal belirlemelerden bağımsızlık anlamında özgür olamaz. Toplumsal belirlemeler sadece insanların seçimleriyle de gerçekleşmez. O belirlemeler güya ihtiyaca binaen özümsemişin, içselleştirilmişin, kanıksanmışın vücut bulmuş halidir.

Kolay anlaşılabilir şekilde söylendiğinde kötülük; görüldüğü, duyulduğu, bilindiği durumda müdahale etmek, engel olmak suretiyle giderilmeyip kayıtsız kalmak sonucu sıradanlaşır. Güç yetirmek sıralamasıyla el, dil ve kalp kullanılmadan sadece seyirci vazifesi görmek, kötülüğün önce kanıksanmasına, sonra yaygınlık kazanmasına, ardından da kötülük olarak kabul görmekten çıkmasına yol açar. Bir insanın diğer bir insana ezası, zulmü, canına kast etmesi sıradan, seyirlik bir malzeme değildir. Filmsel algının ötesinde güya sadece haber vermek bağlamıyla bunun insanlara açıktan ve doğrudan sunumu öldürme, zulüm, eziyet gibi eylemlerin sıradanlığını getirir. Bu elbette çabucak gelişecek türden bir kanıksama da değildir. Öldürüşteki basitliği seyrede seyrede ve yine müdahil olabilmenin, engel olmanın imkansızlığıyla kayıtsızlaşan insan, günlük hayatta gözünün önünde cereyan eden bir cinayete karşı da kayıtsız kalmayı başaracaktır. Ne yapılabilir ki? Tıpkı izlediği vahşi hayvan belgesellerinde olduğu gibi insanlar birbirlerini öldürebiliyorlardır. Hatta bu hayatın doğal kanunudur! Mukadderattır mesela! Güçlü olanın güçsüz olanı hakladığı bir hayat nizamıdır! Öyle olmasa iyi ile kötü arasındaki fark belirginleşmezdir vs...

İyilik şayet kötü kadar sıradanlaşabilseydi kötülük denen şeyin esamesi okunmazdı. Tanımını bile iyiliğin karşısında olmaktan alabilen, ancak iyi karşısında konum edinebilen kötülüğün bu denli sıradanlaşması, iyinin ve iyiliğin istismarının, anlamsal olarak iğdiş edilmesinin yahut sadece söylemde kalmasının neticesi olsa gerektir. Ne olduğu, iradi olarak nasıl gerçekleştiği, anlaşılması ve uygulanması basbayağı unutulmuştur iyiliğin... İlahi bir emrin yerine getirilmesi, karşılık umarak bir işte çalışmak, ücret mukabili bir şey vermek vs. iyilikten zannedilir olmuştur. O zan artmış artmış; kötü işleyen sisteme, insanlara zararı dokunan uygulamalara, velhasıl etliye sütlüye karışmamak haline dönüşmüştür.

Bir kısım insan kötülüğün semtlerine hiç uğramadığını zanneder. Kitleleri etkileyen bir kötülük örneği olarak 6-7 Eylül olayları yahut Madımak, muhtemelen bir düşkünün gördüğünde ona yardım elini uzatan, olmadı elini uzatamamanın sızısını hisseden, çoluk çocuğu için en ideal istikbali tasarlayan normal insanların işi olmasa gerektir! Böyle bir eylemi gerçekleştiren hiç kimse psikopat, ruh hastası, yahut başlı başına kötü olarak nitelendirilmemiştir. Bu tür manipülasyonların gerçekleşebilmesini sisteme bağlayamamak kötülüğün ana nedeniyken, bir karşılığının düşünülebilmesi düpedüz insanı, iyi ve kötü tarafıyla insanı ele verir.

Çoğu insan hiç kötülük işlemediğini zanneder. Dolayısıyla bu dünyada bir karşılık görmeyeceklerini umarlar. Öldürdükleri, ölümüne sebep oldukları, işinden aşından ettikleri, mal varlığına, hürriyetine, haklarına el koydukları, ülkeden çıkardıkları, yaftaladıkları, karaladıkları; hain, terörist, düşman ilan ettikleri hep kâr zümresindedir. Meşruiyetini zulümden alanlar, kendi elleriyle öldürmeyecek kadar hafif, süründürecek kadar ağır incinmelere maruz kalanların daha fazla hasar görmesini elbette kârdan sayacaklardır.

İptidai olarak hal tavır ve gidişata yönelik iyilik vurgusunun beyhude olduğunu görünce konunun ıstırabını yaşayanlar kötülük tanımlarına başvurur. Belli başlı bir tanım

bulamasalar bile hiç yoktan neyin kötülük olduğunu belirlemeye çalışırlar. Malzeme açısından kötülük görünümüleri pek zengindir, zira insan kendinde olanı tanımlamakta zorlandığı kadar bir başkasında cereyan eden üstüne tanımlarını rahatlıkla netleştirir. Kendinde olan üstüne süttten çıkmış ak kaşık izlenimi mümkün olmasa da en fazla birkaç toz kondurabilir. O tozlar zerre kadarlık yer kaplar, büyümmez, gelişmez, göze çarpmaz ve hatta ufacak bir fiskeyle uçup gidicidir. Dev aynasında görünen başkasının zerresidir. Onu görmemek ne mümkün, doğrudan doğruya göze battığı gibi idrakinde olan tarafından büyütülür, abartılır ve dolayısıyla daha da görünür kılınır. Sanki kendi tekamülünden çalınmış da o başkasına kir olarak bulaşmış gibi rahatsız olunur. Kendinde olan olumsuzluk kişiyi hiç de rahatsız etmezken, başkasının günahı adeta kıyamet alametidir. Onu göz kırpmaksızın ateşe atmaktan çekinmez.

Aslında söz konusu tavır, birçok yönden muhalif söylemin şemailini oluşturur. Nitekim sistem eleştirisine dönük her söylemde yanlışa, hataya, kötüye dair tespitte bulunmak kaçınılmazdır. O tespit yahut farkındalığı dile döken bakış açısı, iyi niyetle düşünüldüğünde ibraz edilen kötülük görünümünü abartır. Böylece neyin yanlış olduğunu vurgulayıp tam da onun izale edilmesi için yahut tamamen ortadan kalkması yönünde çaba sarf etmeyi imler. Halbuki kötülüğün öznesi, kendisinden sadır olan eylemin ahlaki bağlamda mahiyetini anlayamamakla maruftur. Anlamış olsa zaten bile isteye tevessül etmeyeceği umulabilir. O da ancak kendinde görünenin minicikliğine, dikkate değer görülmediğine ve hatta ortada düzeltilecek bir yanlış olmadığına kanidir. Ve onun da gözleri bir başkasındaki zerreciğe odaklanır. Dolayısıyla döngüsel bir düzlem oluşur, her birey bir başkasının görünen kirleri üstüne yorum geliştirir. Biri de çıkıp düşmanın kirinden konuşmak varken, ait olduğu yerin temizliğine dikkat kesilmeye yanaşmaz. E çamurdur, izi kalır!

Sıradan bir kötülük sorgusunda “O neden böyle yapıyor?” sorusunun, muhatabın anlayışındaki karşılığı “Sen de başa kakıyorsun!” türündendir. İyi biri olduğuna yahut iyilik yaptığına ikna edilmiş insan (çünkü insan buna kendi kendine kanaat getiremez, başka kişilerce onayı, olumlanması, ikna edilmesi gerekir) aynı ya da benzer hususlarda kendisi gibi davranmayanları eleştirdiğinde ancak başa kakmakla suçlanır. Aslında ortada bir eylem - söylem uyumsuzluğu da yok değildir; iyilik gayesiyle eyleyen, bir yandan kötülüğü gidermiş olur ama bunu dillendirmekteki şekilsel tavır ayrı bir kötülüktür. Dolayısıyla sadece kötülükleri örneklemek, göstermek, ibraz ve ifşa etmek onun muhatap kılınanlar nezdinde meşrulaşmasından, kanıksanmasından ve benimsenmesinden başka bir şey getirmez. Tamamen ortadan kalkmayan kötülüğe karşı daha muhteşem iyilikler geliştirmek gerekir. Birinden tokat yendiğinde diğer yanağı çevirmek gibi değil ama hakaretin mukabilinde af yolunu görmezden gelmek gibi iyilikler geliştirmek elzemdir.

Zulüm görenler, devran döndüğünde güç elde edip, iş başına gelerek kendilerine yapılanların birer birer hesabını sormayı amaçlayan oluşumlara yönelmekte mazurdur. Bu bir nevi acıyı omuzlamaktır ki vakti gelip çattığında taşınan her şey tıpkı can emanetinde olduğu gibi usulca toprağa bırakılmak zorundadır. Zıddını kurgulamak herkes için yaşanmaz kılınan bir dünyanın idamesi demektir. Zira tanımlanan bir kötülüğe aynıyla yahut misliyle mukabele etmek iyilik değildir, olsa olsa kötülüğün meşruiyetini ve süreğenliğini sağlamaktır. Halbuki amaç onu tamamıyla gidermek, bir daha çıkarılmamak üzere zararı dokunanlarla, acılarıyla birlikte toprağa gömmektir. Öyle olmasa hesap soran bir mağdurun, bir mazlumun geçmişe dair acısı ne ile karşılanabilir?

Yapıldıktan sonra denize de atılmayan iyiliğin, en azından insanların işine yaraması umulur. Faydaya dair bir somut gösterge gerekmez; pekala insanla insan arasında ünsiyet belirten bir gülümseyiş, ruh rahatlatan bir tebessüm kafidir. Lakin sözü edilen gülümseyiş, eline imkan geçen yetkililerin, müşahhas olarak bakan ama görmezden gelenlerin tebessüm niyetine cümle alemin yüzüne doğru sırtışı gibi değildir. Bir türlü doyurulamayan göze

dikkat çekip alabildiğine mağdur edilen insanlarla alay etmek tüm ironik anlamlardan uzak, olsa olsa dramatik bir çirkinleşme ifadesidir.

Kişisel olarak bir başkasına karşı tebessüm niyetine yüzün gülmesi kadar eylenenle yüz güldürmek de önemlidir. Muhtemelen sadaka olarak nitelenip karşılığı umulan kısım da burasıdır. Yoksa durduk yere kimin kişisel sırtısına ihtiyaç duyulduğu iddia edilebilir? Dolayısıyla yüz güldürmeyen her eylem kimin yararına olursa olsun genel olarak insanlık için kötülük diye kabul edilebileceği gibi muhatapların tebessümünü sağlayabilmek de yüksek değerde iyiliktir. Yarı kaçamak gülümseyişler denize atlamayacağına göre o mutedil tavrı insana doğru yöneltmek, mukabilinde muhatap olunan insandan da aynı tavrı görmek sözü edilen iyiliğin bir çeşididir.

Sonuç Yerine

Maddi manevi bunalımların, yokluğun, yoksulluğun, yoksunluğun, pahalılığın tavan yaptığı şimdiki zamanda asgari ihtiyaç kabilinden sıralanacak şeylerin en başına bir teselli mahiyetinde umut yerleşir. Umuda kapı aralamak için de moral gereklidir. Felsefede ahlak yahut ilke anlamlarını karşılayan moral insanın güçlülere, tehlikelere, zorluklara dayanabilme gücü, yürek gücü, ruhsal güç, iç güç, içsel direnme gücü ve benzeri ifadelerle tarif edilir. İşte bugün içine itildiği şartlarda insanın elinden özellikle o moral, o direnme iştiağı alınır. Ve dahi konunun müsebbipleri mütemadiyen arz-ı endam eyleyip, konuşup, çoğu zaman zırvalayıp olası bir ruhsal direnişi, organize olabilecek iyilik algısını kırmak için çaba sarf ederler. Nitekim başarılı da olurlar. Bütüncüllüğünü çoktan kaybetmiş ama birlik beraberlik nutukları dinleyen toplum, moralsizlikten olduğu kadar umutsuzluktan kırılır.

Kusursuz Cinayet isimli hikayesinin bir yerinde Metin Kondel; “Bazen hayat insanı öyle bir noktaya getirir ki; kötülüğe maruz kalmış bir insana bir daha iyi bir insan olma şansı tanımaz. İşte insanın o kritik eşikte küçük bir tereddüt göstermesi, kötülüğe ve kötülere yazılmış açık çekle eş değer bir şeydir. Ama bu daimi bir şey değildir; sadece bir sonrasının daha iyi olması için mecbur kalınan gelip geçici bir haldir”¹⁴ diye söyler. Kötülükle iştilal edenlerin muhtemel tesellileri çoğunluğa göre meçhul ve müphem geçmişlerindeki bu türden bir maruz kalış olsa gerektir. Yoksa geçmişte iyi insanların hizasında duran, kendisini bulunduğu konuma taşıyanları fırsat bulduğunda ezip geçen, şimdi ise belli bariz bir kötülüğün müşahhas halini oynayan ama bunu asla fark etmeyen birinin yaşadığı ve yaşattığı insicam nasıl anlamlandırılabilir?

Kötülüğe sistematik olarak maruz kalan, mütemadiyen kötülükle karşılaşan insan, bizzat deneyimlediği ve artık anlayıp tanımlayabildiği kötülükleri gidermeye uğraşmamak hususunda mazur sayılmaz. Aksine karşı çıkmadığı, rıza gösterdiği her kötülük için en azından onun meşru hale gelmesinde pay edinir. İyilik açısından durum farklıdır; içten bir iştirakle işteşlik kurulmayan yahut salt izlemekle iktifa edilen iyilik kişiye yarar sağlamaz. Yardıma ihtiyaç duyan birine ‘Allah yardım etsin!’ temennisinde bulunmak gibi... Yahut da yokluktan şikayet edene bir yardım derneğini tavsiye etmek, kan ihtiyacı olana Kızılay’ı adres göstermek gibi... “Ormanda kaybedilen ve tek başına büyüyen film kahramanı Tarzan’ın bir ahlaksal eylemde bulunması olanaklı değildir. O ancak yine ormanda kaybolmuş bir başka kişiye, Jane’e rastladıktan sonra başkalarını gözeten bir eylemde, ahlaksal eylemde bulunabilmiştir.”¹⁵ Bu bağlamda birinin iyi olduğu ama iyiliği hakim kılamayacağı yargısı da aynı zümreden sayılır. Bir ucundan tutulup desteklenmeyen iyilik hareketi elbette akamete uğrar. Dahil olmayıp kendi yoluna gidenin de inatla kötülüğü tercih ettiği söylenebilir.

¹⁴ Metin Kondel, *Dinozor Araratus*, İstanbul, Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık, 2020, s. 189.

¹⁵ Doğan Özlem, *Etik*, İstanbul: Notos Kitap, 2015, s. 136 – 137.

Kaynakça

- Arent, Hannah. *Kötülüğün Sıradanlığı*. Çev., Özge Çelik. İstanbul: Metis Yayınları, 2009.
- Aristoteles. *Nikomakhos'a Etik*. Çev., Zeki Özcan. Ankara: Sentez Yayınları, 2014.
- Badiou, Alain. *Etik -Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Metis Yayınları, 2004.
- Bataille, Georges. *Edebiyat ve Kötülük*. Çev., Ayşegül Sönmezay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997.
- Baudrillard, Jean. *Kötülüğün Şeffaflığı*. Çev., Işık Ergüden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016.
- Bertrand, Alexis. *Ahlak Felsefesi*. Çev., Hayrani Altıntaş. Ankara: Akçağ Yayınları, 2001.
- Ceylan, Tahir M.. *Dinamik Ahlak*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018.
- Eagleton, Terry. *Kötülük üzerine Bir Deneme*. Çev., Ş. Bezci. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Kondel, Metin. *Dinozor Araratus*. İstanbul: Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık, 2020.
- Nietzsche, Friedrich. *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*. Çev., Ahmet İnam. Ankara: Gündoğan Yayınları, 2000.
- Neiman, Susan. *Modern Düşünce de Kötülük*. Çev., Ayhan Sargüney. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006.
- Özlem, Doğan. *Etik*. İstanbul: Notos Kitap, 2015.
- Poyraz, Hakan. *Ahlak Felsefesi Yazıları*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2015.
- Sontag, Susan. *Başkalarının Acısına Bakmak*. Çev., Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004.

Etik Kurul Raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır.

Katkı oranı beyanı: %100

Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.